

YTTRANDE
2021-06-11

Dnr 2021/128

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm
u.remissvar@regeringskansliet.se

Skolbibliotek för bildning och utbildning (SOU 2021:3) (U2021/00554)

Sammanfattning

Statens medieråd har beretts möjlighet att yttra sig över denna remiss. Statens medieråd ska verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Myndigheten ska följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga samt sprida information och ge vägledning om barns och ungas mediesituation. Myndigheten ska fastställa åldersgränser för film som är avsedd att visas för barn under 15 år enligt lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt.

Myndigheten ska även, i enlighet med regleringsbrev för budgetåret 2021, förstärka arbetet för ökad medie- och informationskunnighet (MIK), till exempel genom att utveckla samverkan på området.

Genomgången av de förslag som läggs fram i utredningen och de överväganden som görs där har skett med de utgångspunkter som Statens medieråd, utifrån sitt uppdrag, främst har att beakta.

Det är därför främst utredningens **kapitel 4 Erbjudna alla elever ett ändamålsenligt skolbibliotek**, som myndigheten yttrar sig över. Myndigheten kommenterar även **kapitel 6 Främja kompetensen inom skolbiblioteken**, samt **kapitel 7 Samla in och utforma användbar statistik om skolbibliotek**.

Statens medieråd tillstyrker utredningens förslag i dessa avsnitt. Förslagen kan få avgörande betydelse för att förstärka arbetet för ökad medie- och informationskunnighet i Sverige.

Med dessa utgångspunkter vill Statens medieråd framföra följande synpunkter.

Kap. 4 Erbjudna alla elever ett ändamålsenligt skolbibliotek

4.6 Utredningens förslag och bedömningar

4.6.1 Förslag

Statens medieråd tillstyrker utredningens förslag och bedömningar.

Utredningens förslag för ett ändamålsenligt skolbibliotek innebär ett stort och viktigt steg i riktningen mot ett formaliserat, likvärdigt och långsiktigt stärkande av medie- och informationskunnighet hos barn och elever i svensk skola.

Bestämmelserna som föreslås i läroplanerna gällande rektors ansvar för att skolbiblioteken ska användas för att främja MIK möjliggör strukturerad uppföljning och ansvarsutkrävande, vilket är centralt för en framgångsrik implementering.

Det utredningen gör när den för samman elevers (vidgade) läskunnighet med medie- och informationskunnighet är viktigt och helt i linje med Statens medieråds synsätt: MIK är den nya läskunnigheten, en förutsättning – i en digital samtid och framtid – för inhämtning av tillförlitlig kunskap och information. MIK kan också sägas vara den nya, digitala men också analoga, samhällskunskapen, en grundläggande medborgarkompetens som krävs för att vara och en ska kunna tillvarata och försvara sina medborgerliga fri- och rättigheter.

Samarbete mellan skolbibliotekarier och lärare

I och med att MIK-främjande föreslås utgöra en central funktion för skolbiblioteket blir också den specifika kompetens som skolbibliotekarien innehar – och kan bidra med i det pedagogiska arbetet – synliggjord.

Utredningen beskriver hur skolbibliotekarien på skolan ibland kallas för ”MIK-pedagog”. Sedan 2013 har skolbibliotekarier utgjort en särskilt MIK-intresserad skara i Statens medieråds kontaktnät av pedagogiska vidareförmedlargrupper. I Statens medieråds kartläggning av MIK-inslagen inom svensk lärarutbildning och utbildning inom informations- och biblioteksvetenskap (2019), pekade resultaten på att MIK i högre utsträckning förekom inom utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap än i ämneslärarutbildningar i svenska, samhällskunskap och bild.¹

Statens medieråd delar även utredningens uppfattning om att för att undervisningen om medie- och informationskunnighet ska utvecklas behöver fler lärare samarbeta med skolbibliotekarier. Här vill myndigheten särskilt understryka vikten av att arbetet inte ”stannar hos” skolbibliotekarien utan blir ett ansvar för hela lärarlaget under ledning av skolans rektor.

Samverkan mellan myndigheter

Under de senaste åren då Statens medieråd arbetat på regeringens uppdrag med att stärka samverkan mellan olika aktörer som arbetar med att främja MIK har samverkan med skolmyndigheterna visat sig svår med hänvisning till skolans befintliga styrdokument, som inte omnämner medie- och informationskunnighet, endast digital kompetens. Det är i sammanhanget viktigt att poängtera att MIK omfattar mer än digital kompetens. Utredningens förslag om att skriva

¹ <https://www.statensmedierad.se/rapporter-och-analyser/material-rapporter-och-analyser/mik-for-framtida-larare-och-bibliotekarier>

fram MIK i styrdokumenterna är därför välavvägt – och något som myndigheten bedömer kommer underlätta samverkan mellan olika MIK-aktörer. Myndigheten vill i sammanhanget lyfta att det kan komma att behövas en precisering av vad som avses. I den förstudie av möjligheten att skapa ett nordiskt MIK-index som ett forskarlag vid Norges teknisk-naturvetenskapliga universitet på de nordiska mediemyndigheternas uppdrag genomförde 2020 redovisas över 80 möjliga definitioner. Ett klargörande på den här punkten skulle minimera risken för olika tolkningar som skulle kunna resultera i ojämlikheter och svårigheter att jämföra resultat.

Tillgång till bibliotek på förskolan och inom den kommunala vuxenutbildningen

Statens medieråd vill understryka vikten av det förslag som utredningen för fram till regeringen om att utreda att även barn i förskolan och elever inom vuxenutbildningen får tillgång till möjligheterna att stärka sin medie- och informationskunnighet via bemannade skolbibliotek. MIK är väsentligt för alla människor och målgrupper. Detta är särskilt viktigt när det handlar om yngre barn.

Medieanvändningen går ned i åldrarna och utgör en stor del av barns vardag utifrån vilken de formar sin verklighetsuppfattning och identitet. Det är påkallat att börja stärka barnens förmågor att hantera och förstå medier och information redan i förskolan.

Kapitel 6 Främja kompetensen inom skolbiblioteken

Myndigheten tillstyrker utredningens förslag.

Behov av fort- och vidareutbildning hos skolbibliotekarier och lärare

Skolbibliotekarierna har kompetens för att kunna arbeta med MIK-frågorna i skolan – och stödmaterial för skolbibliotekariens MIK-arbete kan utgöra en resurs i det övriga pedagogiska arbetet på skolan. Detta är, enligt vad Statens medieråd erfar, något som redan sker i välfungerande skolbiblioteksverksamheter i landet och som borde kunna tjäna som goda exempel att utgå ifrån. Statens medieråd har i sina kontakter med utredningen framfört vikten av löpande fortbildning inom området då flera aspekter av medie- och informationskunnighet – t.ex. sök- och algoritmkritik, medier som implementerar artificiell intelligens i allt från research till innehållsmoderering – påverkas av den hastiga utvecklingen av teknik och marknader. Det gör att och såväl lärare som skolbibliotekarier behöver kontinuerlig uppdatering och påfyllning av kunskap och kompetens inom MIK-området.

Utredningen pekar på brister i samarbetet mellan utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap och lärarutbildningen med förtjänstfullt konkreta exempel. Vad gäller förhållandena vid Linnéuniversitet kan tilläggas att det inte heller finns något samarbete med medieinstitutet Fojo och nämnda utbildningsinriktningar, detta trots att institutet sedan många år är en integrerad del av Linnéuniversitet och de kurser och lärresurser som institutet utvecklar och implementerar gentemot målgruppen yrkesaktiva journalister även är relevanta och kan ses som en resurs för att stärka medie- och informationskunnighet på lärarutbildningarna och de biblioteksvetenskapliga programmen.

I avsnitt **6.4.2 Kompetensutveckling för personal i skolbibliotek** lyfter utredningen Statens medieråds nationella aktörsnätverk som etablerats 2019–2020 utifrån regeringens uppdrag att utveckla former för att förstärka arbetet för ökad medie- och informationskunnighet. Utredningen bedömer att det är rimligt att förvänta sig att detta nätverk får betydelse för skolbibliotekarier eftersom MIK är en väsentlig del av skolbibliotekariers kompetens och arbetsvardag. Detta nätverk

består i skrivande stund av 20 medlemsaktörer (myndigheter och nationella organisationer) och i början av maj 2021 lanserades en gemensam kunskapsbank för pedagogiska MIK-resurser till alla som utbildar, fortbildar och folkbildar inom MIK. Här är skolbibliotekens personal en självskreven målgrupp. Kunskapsbanken ska vidareutvecklas under 2021/2022 och kompletteras med ytterligare öppenlicensierade resurser från fler aktörer inom nätverket, och nya funktionaliteter, t.ex. fortbildningar.

Utredningen föreslår att Skolverket får i uppdrag att svara för en uppdragsutbildning för lärare i skolbiblioteksverksamhet. I relation till detta förslag ställer Statens medieråd sin expertis och det pågående regeringsuppdraget att förstärka arbetet för ökad MIK i Sverige till förfogande för att bidra i framtagandet av och/eller genomförandet av en sådan utbildningssatsning för lärare och skolbibliotekarier.

Kapitel 7 Samla in och utforma användbar statistik om skolbibliotek

Utbyte av statistik inom området skolbibliotek

Statens medieråd tillstyrker förslaget att Kungliga biblioteket och Skolverket tillsammans ska genomföra ett tidsbegränsat utvecklingsarbete avseende den officiella biblioteksstatistiken, samt att Skolverket regelbundet ska presentera en nationell lägesbeskrivning avseende skolbibliotek. Lägesbeskrivningen ska även omfatta förskolan och den kommunala vuxenutbildningen.

Detta skulle utgöra ett viktigt komplement för den kartläggning och redovisning av åtgärder som vidtagits för att främja medie- och informationskunnigheten i Sverige och som Statens medieråd ansvarar för i samverkan med Myndigheten för press, radio och tv. Uppdraget är en del av Sveriges genomförande av EU:s reviderade direktiv om audiovisuella medietjänster (AV-direktivet) och ska redovisas vart tredje år med början den 1 september 2022.

Under 2020 har Statens medieråd utvecklat en metod för att kunna genomföra denna kartläggning på ett systematiskt sätt. Det har hittills visat sig svårt att komma åt relevant statistik inom MIK-området utanför nationell och regional nivå. Skolbiblioteken spelar en viktig roll för MIK-främjandet i Sverige och kommer om de föreslagna ändringarna i skollag och läroplaner genomförs bli än viktigare. Den föreslagna datainsamlingen om skolbiblioteken skulle därför utgöra ett värdefullt komplement till övrig insamlad statistik om MIK-insatser och -aktörer. Detta är också en utveckling som myndigheten önskar kunna följa över tid.

Det är myndighetens bedömning att framför allt Skolverket bör samverka med Statens medieråd rörande lägesbeskrivningen av skolbiblioteken, men även gällande att utveckla den officiella biblioteksstatistiken tillsammans med Kungliga biblioteket och Skolverket. Samverkan med Kungliga biblioteket har med utgångspunkt i kartläggningsuppdraget, omnämnt ovan, redan initierats.

I detta ärende har direktören Anette Novak beslutat. Föredragande i ärendet har varit ansvarig för MIK-programmet på myndigheten, Martina Wagner. I den slutliga handläggningen har även chefen för den operativa avdelningen Lotta Persson samt utredaren Jan Christofferson deltagit.

Anette Novak

Martina Wagner